
Maailma käy luonnolle yhä ahtaammaksi

■ ANTO LEIKOLA

Ilkka Hanski: *Kutistuva maailma. Elinympäristöjen häviämisen populaatioekologiset seuraukset*. Gaudeamus 2007.

Ilkka Hanski: *Viestejä saarilta. Miksi luonnon monimuotoisuus hupenee?* Gaudeamus 2007.

Akatemiaprofessori Ilkka Hanski on Euroopan johtavia populaatioekologeja ja Suomen nykyisistä kenttäbiologeista ehkä maailmalla kaikkein tunnetuin. Hän on kotoaan niin Oxfordissa kuin Helsingissä, niin Ahvenanmaalla kuin Borneossa, niin Kanariansaarten La Gomeralta kuin Madagaskaril-

la ja useissa muissakin paikoissa, joista monet ovat isompia tai pienempiä saaria. Kaikesta kansainvälisyydestä, tekisi mieli sanoa globalisoinnista huolimatta Hanski ei ole jättänyt kotimaisen tietokirjallisuudensa sarkaa viljelemättä, vaan on tuottanut yhtenä vuotena peräti kaksi kirjaa. Ne molemmat ovat itse asiassa muunnelmia samasta teemasta, jota voisi tiivistäen sanoa populaatioiden kohtaloksi ja elollisen luonnon köyhtymiseksi. Tätä kuvastavat molempien kirjojen alaotsikotkin, joissa leimallisesti näkyvät sanat ”häviäminen” ja ”hupeneminen”.

Kutistuva maailma on alkuaan kirjoitettu ja julkaistu 2005 englanniksi sarjassa *Excellence in Ecology*, kun taas *Viestejä saarilta* on laadittu varta vasten suomalaiselle yleisölle, ja sellaisena se sai Lauri Jäntin säätiön kunniamaininnan 2008. Edellinen on vastaavasti ”tieteellisempi”, sitä suositellaankin yliopistojen, ammattikorkeakoulujen ja lukioidenkin oppikirjaksi tai ainakin oppikirjojenoheislukemistoksi. Jälkimmäinen teos on hieman suppeampi ja asiantuntemattomalle – jonkin toisen alan edustajalle – epäilemättä helpolukuisempi, myös sikäli henkilökohtaisempi, että varsinaisen asian lomassa Hanski avaa omaa tutkijanhistoriaansa, alkaen aina omista esi-istään ja ensimmäisistä luontokokemuksistaan 1950-luvulla Kotkan Haminanluodossa. Henkilökohtaista otetta on toki myös *Kutistuvassa maailmassa*.

Tarkastellessaan omaleimaisia mikrohabitaatteja, so. pienialaisia elinympäristöjä, Hanski syvennyttä antaumuksella lantaan, raatoihin ja lahoppuuhun: ”Aloitin tieteellisen urani tutkimalla raatokärpäsiä

ja lantakuoriaisia, mikä selittää lukkarinrakkauteni lantaan ja raatoihin mikrohabitaatteina.” Aihe saatetaan kuulostaa luotaantyöntävältä, joten lienee paikallaan todeta erästä kuuluisaa kemistiä mukailleen, että ”tiede ei tunne saastaa”. Lukijan valtaakin kunnioittava ihmettely hänen saadessaan tietää, että laulkealla ilmastovyöhykkeellä lannalla ja raadoilla elävissä hyönteisyhteisöissä esiintyy kummassakin yhdellä paikalla noin 200 yleistä lajia, ja lisäksi satoja satunnaisia tai harvinaisia lajeja. Ehkäpä vain se, joka on itse tonkinut lantakasoja ja mätäneviä sienii niiden kovakuoriaisia pyydystellen, voi täysin rinnoin yhtyä Hanskin innostukseen.

Hanskin toinen innoituksen aihe, jos sana sallitaan, on täpläverkoperhonen, sinänsä taloudellisesti ja oikeastaan ekologisestikin merkityksetön päiväperhonen, jonka populaatioita Hanski ja hänen tutkijaryhmänsä ovat seuranneet Ahvenanmaan kedoilla. Tärkeintä asiassa eivät olekaan tutkimuksen kohteet lajeina, vaan niiden muuttuvat ja vaihtelevasti menestyvät populaatiot, joiden avulla voidaan selvittää ekologian ja evolutiikan yleisempiä lakeja. Hanski antaa ajattelemisen aihetta niille tutkimustehokkuuden ja tulosvastuun julistajille, joiden mielestä tutkimuskohteiden tulisi olla selvästi ja suoraviivaisesti hyödyllisiä ja lisäarvoa tuottavia. Hän osoittaa samalla, että oikea tutkija ei valitse aiheitaan niiden näennäisen merkittävyyden perusteella, vaan päinvastoin tekee merkittäviä sellaisistakin aiheista, jotka ulkopuolisista näyttävät joutavilta ja yhdentekeviltä.

Ilkka Hanski ei kummassakaan kirjassaan tyydy vain hahmottamaan ekologian ja evolutiikan ylei-

siä lakeja ja kuvaamaan niitä luonnon muutoksia, joita ekologit voivat havaita sekä pienissä että isommissa elinympäristöissä. Hänen kirjansa ovat myös varoituksia, joissa voi kuulla kaikuja noidan oppipojan tarinasta: ”Tapahtui mitä tahansa, elämä maapallolla jatkuu, mutta käykö jälleen niin kuin kävi 65 miljoonaa vuotta sitten, että vain pienikokoisimmat jäävät jäljelle? Vai käykö niin, että tulevaisuuden geeniteknologian innovaatiot ovat niin huimia, että tästä syntyy aivan uudenlaisten olioiden nopea evoluutio, minkä jälkeen tulevaisuus ei totisesti ole entisensä. Tälle evoluutiolle ilmaston lämpeneminen ei ole ongelma, ja uudet elinympäristötkin sopivat mainiosti. Tähtien sotaa ei tule, mutta tuleeko hirvuinen mittelo 3,5 miljardia vuotta vanhan elämän ja ihmisen luoman uuden elämän välillä?” Viisaasti kyllä Hanski jättää arvioimatta, onko tuossa tulevaisuudessa enää ihmisiä jäljellä – lukijan mieleen hiipiikin kysymys, mihin niitä sitten enää tarvittaisiin.

Mutta kaikki tulevaisuus ei ole miljoonien eikä edes tuhansien vuosien päässä. Erityisen tuhoisa elinympäristöille on meneillään oleva ilmastomuutos, jonka takia arviolta 15–37 prosenttia maapallon lajeista tulee uhanalaiseksi vuoteen 2050 mennessä. Ilmastomuutoksen torjuminen ei kuitenkaan ole Hanskin ydinsanoma; yhtä tärkeä vaikka toisenlainen tehtävä on säilyttää Suomen metsien monimuotoisuus, eikä sekään ole kovin yksinkertaista: ”Suomi on hyvinvointivaltio, väestö on hyvin koulutettua ja niinpä pidetään itsestään selvänä, että poliittinen koneisto on sitoutunut suojelemaan ympäristöä. Suomes-

sa olisi ennenkuulumatonta, että jokin merkittävä eturyhmä hyväksyisi luonnon monimuotoisuuden häviämisen. Suomessa on kuitenkin vaikea saavuttaa yksimielisyyttä toimista, joilla todella parannettaisiin metsien monimuotoisuuden suojelua.” Tässä Hanski on ehkä turhankin optimistinen, ellei hänen sanoihinsa sitten sisälly viiltävää ironiaa, sillä todennäköisemmältä tuntuu, että eri eturyhmät ja niitä edustavat poliittiset puolueet itse asiassa veisaavat viis metsien ja muunkin luonnon monimuotoisuudesta, kunhan talouselämän pyörät pyörivät yhtä vinosti kuin ennenkin.

”Mikä siis on ekologin osa?” kysyy Hanski. ”Kerätä lisää tuloksia, laatia uusia malleja, tuottaa yhteiskunnan päättäjille enemmän tietoa? Kyllä, mutta se ei riitä. Pelkkä tiedon tuottaminen ei riitä, koska siitä kenties ei välitetä tai se tulkitaan tai esitetään väärässä valossa – mikä puolestaan johtaa päätöksiin, jotka pohjautuvat vajavaiseen tietoon... Meitä ekologeja pitäisi ennen muuta kiinnostaa se, että ekologista tietoa ei tulkita virheellisesti tai käytetä väärin.” Siihen liittyy Hanskin mukaan vaikea tehtävä, jonka hän itse on toteuttanut kiitettävästi: tutkimustuloksia on esiteltävä ymmärrettävästi sekä suu-
relle yleisölle että päättäjille.

Kirjoittaja on Helsingin yliopiston oppihistorian emeritusprofessori. Hän toimi kehitysbiologian dosenttina 1972–88.